

ALEXANDRU VLAD

Egy nap hordaléka

Van úgy, hogy a szavak kiüresednek, mire papírra veted őket. Ott sorjáznak szegények szabatos, kopogó mondatokban, s mindentől elmegy a kedved. Összeszeded az asztalról, ami zavarhat – a fehér lapokat, a színes ceruzát (más színnel tán jobban megy a munka...), a céduláidat, ha vannak. Bevágod őket a fiókba, s a piciny, vérszegény múzsád, a Hüvelyk Matyid sóhajt egy nagyot. Ismerik ezt az érzést mind, akik attól rettegnek, hogy hosszabb időre bennük szakad a szó.

Az íróember ekkor körülnéz, hátha akad valami izgatószer; mindegy, hogy milyen. Én kibámulok az ablakon. Lenyűgöz a látvány – és persze nem is hat reám serkentőleg. Öntörvényű, birtokbavehetetlen táj; van benne valami természetesség, amit akárhány művészféle csak irigyelni tud.

A ház tövében szikár férfi műveli kertjét. Szerelmesen pepecsel a minta-ágyásokban – esténként, mikor locsol, az ablakomat is behinti permettel –, kihuzigálja a zsenge, még ártalmatlan gyomokat, tekintetével végigsimogatja a lugas zöld fürtjeit. Felesége ott áll a járdán, virágmintás háziruhában; szót se veszteget a kertre, napi ügyekkel traktálja férjét. Borzi kutyájuk fel-alá futkos a piros meg fehér, pompázatos kardvirágok között. Lányuk nagy ritkán tér be, éretlen egrest, ribizlit szemelget. Egyszer azt láttam ám a figyelőállásomból: a sövény mögött papolt neki az anyja, ő meg kuncogva csókolózott azzal a kócos fiújával. Cinkosan visszanevettem.

Azért vesztegettem rájuk ennyi szót, mert előfordulhatnak valamelyik novellámban, noha még nem igazán jártam utánuk. Odébb diófakoronák meg piros cseréptető, el egészen a darukig, amelyek valami láthatatlan építőtelepen meresztk bÉna nyakukat Azon is túl a távoli, itt-ott cserjés domb – akár bele is veszhetne a nyár porfellegébe. Azt vizslatom kitartóan, azzal a fajta tekintettel, amellyel kiüresedett szavaimat szoktam, alkotói kudarcaim óvatlan áldozatait. El kell ismernem: ilyenkor bágyadtan nézem a dombot, mint holmi Bovaryné. Rá is gyújtok, hogy elemzés látszatát keltse a szemlélődés – a ceruza meg persze ott hever az üres papíron.

Délután öt. Igyekezniem kell hát, moccannom innen, elindulnom valami kerülőúton, hátha még célba érek. Lezuhanyozok; a hideg víz elmossa az üres szavaknak még a salakját is, virgonc leszek tőle – de persze a kánikula meg a verőfény hamar ellankaszt.

Öt óra hát (ó, szent feledékenység: egy másik műben valaki mindig ötkor lovagol ki), indulok egy szál barátomhoz, aki mindig jól viseli elszalasztott le-

hetőségeket leplező gyanús élenkségemet. Orlószki ő, a festő; olyan a szakálla meg a fejtartása, hogy minden járókelő utánafordul. Egy macskaugrás ide a műterme, ha dolgozik, ott tölti napjait.

Látom is „fényre tárt” ablakait; rohanok fel a negyedekre – ridegek és koszosak a lépcsők; s közben tudom, hogy valami éppen elsikkad, bár a szálak a kezemben vannak. Egy novella nem akar összeállni, bár minden alkotóeleme megvan – de minek! Nem mintha rájöttem volna a nyitjára, ám tapasztalatból tudom, nem érdekes, hogy az elemek hétköznapiak-e vagy rendkívüliek, ki-módoltak vagy kölcsönzöttek. Egy a lényeg: alkupozícióban légy velük. Rohanok felfelé, és a hiányérzettől nem tudok szabadulni.

Kopogtatok a vésett, cikornyás névtáblán, s ahogy belépek, idegességem átcsap izgatottságba. Gyanús élenkségemet szakállas, krisztuspapucos barátom egyből kiszagolja, átfordítja képzelete nyelvére, s működésbe lendül, hogy segítsen rajtam. Segít is; gátlásaim otthon maradtak az íróasztalon, úgyhogy emberibb vagyok és megértő: kiiszom maradék vodkáját, megdicsérem száradó, egymásra igencsak hasonlító képeit.

Két művészeti ág – nem vagyunk versenyhelyzetben. Az is igaz, Orlószkinak vág az esze, született karteziánus, nem ragad be szakmája tolvajnyelvébe. Nem képeket ír le, felületeket meg színkezelést; távol áll tőle a fogalmiság. Emberi módon beszél, érzékletesen. Egyszer még novellahősöm is lehetne. Ismerik és tisztelik városszerte – de ő folyton vevőkre les, a vásárlásképtelen csodálat nem érdekli.

Először persze a képei kerülnek szóba. Az egyik ott az állványon, még befejezetlen. Növényi zöld, geometrikus vonalak, beszűrődő fény – víz alatti csendélet lenyugvó napban. Orlószki hatalmas, picit vérekes macskaszeme kitartóan vizslat; azonnal reagál szavaimra, sokkal élénkebben, mint én. És ahogy a fejét rázza, észreveszem: rótes szakálla őszül, barkóján ütköznek már a fehér szálak.

Indulunk a panelváros sörözőjébe, megkoronázandó a napot, meg hogy olyan jól értjük egymást. Közben megtudom, Vasarelyről ír egy magyar folyóiratnak, le is fordít pár sort. Úgy használja a szavakat, olyan nonszalanszal, mintha színeket rakna egymás mellé. Ámulok, milyen érzékletesen beszél. Kanyargunk az ösvényeken a tömbházak között, anyukák s lányok tipegnek el mellettünk. Visszabámulunk rájuk, hosszabban is, mint ahogy két ilyen javakorabelihez illik – elismerő pillantásaink egy részét az anyukák gyűjtik be.

A kerthelyiség olyan kietlen, az abroszok olyan ejtőernyőfehérek, mintha kifogyott volna a sör. Szerencsére nem, úgyhogy leülünk a közepére – belátni a fél panelvárost meg az égboltnak is a felét. A napsütötte tömbházaktól meg az ég már-már absztrakt kékjétől újabb lendületet vesz beszélgetésünk. Besegít a jéghideg sör is, amelynek habját Orlószki olyan ízesen törli le keze fejével a bajuszáról, ahogy én soha.

– Látszik, hogy nem vagy magyar! – nevet rám elnézően.

Vasarely meg egy ezoterikus idézet után, amely barátom szerint a festészet lényegét fogalmazza meg, földönjáróbb dolgokra váltunk, amitől még inkább közös hullámhosszon érezzük magunkat. Köröttünk megállapodott csend, csupán a pincér foglalatoskodik a pezsgősvödrökkel s bennük a durranásra kész palackokkal meg a szikrázó jégdarabokkal.

A makulátlan égbolton felbukkan egy kétfedelű: a századeleji technika kacifántos csúcsteljesítménye, tele huzalokkal meg merevítő drótokkal. Olyan lassan szeli a levegőt, mint egy sárkány, de burrog veszettül: repülő fűnyíróként, láthatatlan függönyként, cipzárként fojtja belénk a szót. Kis szökellésekkel halad, valami belső ragtime-ritmusra, s már jó messzire jár, mikor a napfényes kerthelyiségben meglátom a harmadik személyt. Orlószkit úgy lenyűgözi a repülő masina látványa, hogy észre sem veszi; csakhogy én ismerem jól.

Óhozzá költözött akkor az a nő, a megértő baráthoz, aki maga is megértésre vágyott. Aztán a hezitáló nőt visszafogadtam, mielőtt végképp megszerzhette volna; faramuci, olcsó kis dühkitöréseit nem is vettem komolyan.

Orlószki megint beszélt, most a fényről, amely testet ad a tárgyaknak, köztem meg az új vendég között pedig már tapintható volt a feszültség. Sápadt az arca, a szeme vizenyős, a szája fakó, álla körül csenevész, rőtes szakáll. Egyébként ő is festeget – ugyanúgy elszakmázhatott volna profi barátommal, akár csak én.

Éreztem, ura vagyok a helyzetnek: egyenlőszárú háromszög csúcsaiban ültünk mi hárman. Orlószki a fényről, a színekről, a világosságról értekezett; köztünk meg egyre nőtt a feszélyezettség. Kezdtém figyelmesebben latolgatni a kapcsolatokat. Megszereztem egy nőt, aztán elhagytam. Orlószki elismert festő, művészete minden csínja-bínja a kisujjában. Vajon elegendő anyag-e egy novellához? Az volt az érzésem, hogy még sok is. A helyzet nem volt meggyőző, nekem pedig tennem kellett volna valamit, hogy a dolgokat kibillentsem statikus állapotukból. Például, hogy bemutassam a két férfit egymásnak, de nem lett volna helyénvaló. A helyzetet tovább árnyalta, hogy a pincér a terítéket, a számláit rakosgatta, semmibe vette az új vendéget.

Amikor újra találkoztunk, kétségbeesetten igyekeztünk pótolni az elmulasztottakat: olyan hevesen ölelkeztünk, ahogy egy rugó szabadul el. Közben az ő lakásában is elszabadult az indulat; ott járt a férfi, és tört-zúzott, a vekkert, a vázát, a kisasztalt, a tükröt. Kiszórt mindent a padlóra, s végig a fizimiskámra gondolt, hogy még jobban gyűlölhessen. Lám, most itt ült a közelünkben, Orlószki éppen a fény anyagi természetéről beszélt, cseppet sem törődünk a betolakodó esélyeivel.

Mit is írhatnék róla? Hogy megértem, és ez egyikünknek sincs ínyére? Igazat szólva: megvetem. Semmi szín alatt nem érdemel többet.

Aztán felállt és elment. A pincér úgy tett most is, mint aki észre sem veszi. Ez bizonyos elégtétellel töltött el, bár sajnáltam, hogy vége: a helyzetből nem lehet többet kihozni. Persze továbbképzélhettem volna – de hát a képzelet csak olyan, mint az euklidészi vagy a reneszánsz tér. A helyzetet sajnáltam, nem a távozó zsákmányt. De vajon túlmutat-e a helyzet azon a tényen, hogy magam is benne voltam?

Ha megírnám ezt a „közjátékot”, érdektelen volna és lapos; még a sör is habját vesztette közben. De vajon írhatom-e azt: „Valósággal betöltött a fény (a Nap maga az Isten – mondta Turner), s ujjongva néztem a fehér abroszokat, fecsegő barátom itt-ott már őszülő szakállát, a kislányok kurta szoknyácskáit s mintegy távcsövön felnagyítva a Feleki-dombot.” Írhatok-e ilyesmit? Nem énrólam szól, nem is kifejezetten unalmas, de vajon leírhatom-e? Ha a vize nyós szemű férfi marad még, talán kialakult volna a kellő feszültség, ami túl lendítene ezen a meddő órán. Meg talán őt is...

Mennyi kibúvót talál az ember! Lásd még: Szent Antal megkísértése... Ha nem volna ilyen meleg, tán megjönne az íráskedvem, feltáruhatna a hűvös pokol. Miller arról beszél valahol, hogy miután napokig egy szót sem bírt leírni, olyannak érezte magát, mint valami nyers, éretlen olajbogyó: kikészítette írószerszámaikat, de nem jutott semmire; végül rajzolt magának egy lesántult lovat – s azzal kifújta egészen.

Voltak hát írásgörcsben szenvedő elődeim! Ettől életre kapok. A falevelek, a vonalak, a szoknyácskák színe, a morózus pincér arca, a makulátlan abroszok rebbenése – mind világosabb a kép. De lehet, hogy csak a sörtől, Vasarelytől meg a fénytől...

Aztán a repülő visszatért. Úgy burrogott, hogy Országos is abbahagyta kiselőadását, némán figyelte a túlbonyolított, barokk szerkezet röptét, amely mintegy lezárta a riválisom távozásába fúló epizódot. Beleszántott a kétségeimbe, a beszélgetésünkbe. A pincér persze mondhatta volna, hogy záróra, mindenki menjen haza, feledjem el a mai napot. Országos szakála szinte zizegve fordult a bumfordi gépezet felé; olyan ámulattal és gyönyörűséggel néztük az agyonzsínórozott, lusta légcavarú gépezetet, akár egy műalkotást.

Felálltunk s fizettünk; közben a repülő folytatta útját – nyilván az apahidai röptér felé, ahonnan ejtőernyősöket vesz fel. Országosnak mondtam: jöjjön fel hozzám, felolvasom neki K., az agg görög költő Ithaka című versét.

Hogy mi juttatta eszembe kedvenc versemet? Mi bírta rá Országost, hogy ezzel tegyük fel a pontot az i-re? Meg nem mondhatom. Ő a fényelméletről mindenesetre metaforikusra váltott. Csupa véletlen ez a nap – ebben rejlett a szépsége. És szükségszerű volt, hogy azzal a verssel végződjék.

Nem akármilyen meghívni valakit egy pohár borra, egy versre. Persze a lakásban már nyoma sincs annak a gyönyörű, komplikált nőnek, aki miatt levetttem szokásaimat, minden beidegződésemet, s végül a bőrömből is kibújtam,

mint csiga a házából. Az otthagyt apróságai: a fiókokban a hajcsatok, a fiolák a könyvek között, a cédulái, amelyeken a világgal való viszonyát próbálta rendezni. Ezek a cetlik úgy vágtak belém, mint tulajdon karmaim. Rendeződött aztán a dolog valamelyest, de a hamvassága is odalett: – úgy menekültem belőle, mint gyík a régi bőréből. Persze hiába.

Orlószkinak viszont tetszett minden. Talán mert annyi könyv van ilyen kis helyen felzsúfolva. Aztán felfedezte a kilátást.

Jó festő – mondtam már; okosan beszél, nem a szakmája nyelvén. Minden képe tengeri, mélytengeri – lehet csendélet, akár enteriőr. Mélytengeri felvételek: az agy tekervényeit ábrázolják. De vajon mi miatt dolgozik így? Innen nézve én legfeljebb moréna lehetek vagy félszegúszó.

Valósággal lenyűgözte a domb. A finom hajlatok, akár egy alvó állaté, az átetsző tejköd – s legfőképpen a búzatábla a fák között.

– Odafut a szem. Látod, ott a fény!

S úgy mutatta ujjával azt a távoli foltot, hogy valósággal közel hozta a tekintetünkhöz. Akár a Teremtő. Gyönyörűséggel néztem én is; úgy döntöttem, vége a mai napnak, de némi kibúvót azért még hagyok.

*Ne siess ebben az utazásban,
Sok évig tartson, az lesz a jó*

– idéztem az agg költőt, miközben Orlószki oly kitartóan bámulta az érőre forduló búzatábla geometriáját.

De miért nem tudom megírni? Miért, hogy az a kis rugó nem pattan fel, nem enged szabadjára? Tán ellenkező ütemben léptem valamit. A történetek nem csiszoltak rajtam, nem gyarapították tapasztalataimat, hanem kifosztottak és lemerítettek, mint egy akkumulátort. Nem érdekel már semmi – hallom bensőmből a választ, és elborzadok. Meglehet, így van. Valami fontos apróságot nem vettem észre, és most már nincs is mit tenni: sehol az a bizonyos arkhimédészi pont.

NÉMETI RUDOLF fordítása

Vlad, Alexandru (1950, Suceag/Szucság – Kolozs megye): író, műfordító. Kolozsváron szerzett bölcsészdiplomát, azután tanár, könyvtáros, antikvárius stb. 1990 óta a Marosvásárhelyen megjelenő *Vatra* című irodalmi folyóirat szerkesztője.